

BYAVANDRING I RÖDINGSTRÄSK

Av Eric Stenberg, Harads

MEN FÖRST NÅGRA FAKTA OM BYN

Rödingsträsk upptogs som frälselägenhet i jordabalken 1825, och underställdes Selets bruk enligt ett beslut 16 augusti 1797.

Enligt ”ortnamnen i Norrbottens län” kommer bynamnet från sjön Rödings-träsket, som ligger intill byn. Det samiska namnet är Tapnukjaure, och byn tillhör Utja skogssameby.

Förr har boende i Rödingsträsk kallats Silversparflappen efter en person, Silversparf, som kom till området och omnämns första gången i en husförhörlängd 1784. Den muntliga sägnen säger att Silversparf var en adelsman, som flytt undan rättvisan efter det han slagit ihjäl en dräng på Gotland.

1821–1831 bodde 4 personer i byn, som då tillhörde Nederluleå församling. 1890 hade befolkningen ökat till 45 personer, och under åren 1909–1917 hade Rödingsträsk sitt största befolkningstal, 78 personer, för att nu 2004 endast ha en fast boende.

1893 startade skolundervisningen, och terminen var 16 januari – 24 mars. Undervisningen skedde i hemmen. 1903 byggdes det första skolhuset, som fortfarande står kvar. 18 elever skrevs in vid skolstarten. Skolverksamheten upphörde 1935. Sex elever flyttades då till Svartlå och en till Jokkmokk. Av de många lärare, som tjänstgjort i Rödingsträsk, kan bl a nämnas Elin Isaksson, som var den första, Eva Stohne, Disa Elming, Svea Granlund och Ida Larsson.

Sedan skolverksamheten upphört, hyrdes skolan av Alma Mattsson och sonen Sivert. Sivert köpte skolhuset av Edefors kommun 1950. Sedan 1998 ägs det av Eivor Nilsson.

Möjligtvis är Sivert Mattsson Rödingsträsks mest berömda person. Förutom att han var en känd renägare, jägare och fiskare, tillhörde han sverigeeliten i skidåkning och blev 1932 uttagen till OS i Amerika, där han blev 11:a på 18 kilometer. Hans prissamling finns nu i Kläppgården.

Rödingsträskrenen är känd för sin storlek – upp till 138 kg kan en ren från Rödingsträsk väga. Sven Edman, själv renägare, tror att rödingsträskrenen är en egen ras. Den är tyngre än renar från andra betesområden, den har större horn, är mer långbent och har större skalle än andra renar. En vetenskaplig

undersökning, utförd av Uppsala universitet, har kommit fram till att Rödingsträsk har goda klimatiska förhållanden, tidig vår och sen höst, beroende på att området ligger i en sänka, som bl a innebär goda beten.

OCH NU TILL BYAVANDRINGEN

Lördagen den 21 augusti 2004 samlades ca 40 hembygdsvänner vid vägs ände i Rödingsträsk för att med Sven Edman göra en byvandring i byn. Efter en samling vid Svens timrade stuga, där kaffeelden sprakade på gårdstunet, hälsades vi välkomna av Sven och av byns enda fast boende, Stefan Mikaelsson. På stugväggen kunde man från en skylt läsa, att under åren 1847-1932 bodde här en Anders Nordlund, och inne i stugan såg vi, förutom en gästbok, tre släkttavlor – Mattsson, Hedström och Mikaelsson – samt foton av reparationen av kvarnhultskåtan, som byggdes 1945, reparerades 2003 och återinvigdes 12 september 2004 med undertecknad närvarande.

Sven visade oss det område, där Anselm Granströms gård hade stått, men som förstördes genom en brand 1964. Området var nu helt igenvuxet, övergivet av människorna men återtaget av naturen.

Vandringen fortsatte nu med skolan som slutmål, men med många stopp på vägen. ”Stora björken” blev nästa stopp. Björken är känd och omskriven, bl a i boken Svenska trädjättar. Ernst Manker, etnograf och kännare av samisk kultur, blev mycket imponerad av den vid sitt besök 1949 i Rödingsträsk. Björken är i dag en skugga av sitt forna jag efter två blixtnedslag. I sin krafts dagar mätte den 317 cm i omkrets och står på en höjd av 246 m ö h, vilket gör den sällsynt. Som jämförelse kan nämnas, att Klusåbergets topp ligger på 273 m ö h.

Plötsligt skingrades molnen och sensommarsolen lyste genom lövverket och gav Svens barndomshem, som ligger strax intill parkeringen, nytt liv i sin ödslighet. Här hade Sven bott med sina syskon och föräldrarna Ivar och Jenny Edman, som var kända dragspelare. Ivar har bl a komponerat en mazurka, som finns inspelad på en LP-skiva med spelmannen Börje Zettervall från Jokkmokk.

I det edmanska huset bodde en tid Carl och Alida Hedströms familj, innan de flyttade till Djupträsk. Huset står nu helt öde och vittnar om en tid av bofasta familjer, lekande barn och ett öppet landskap.

Som en renhjord, vandrare efter vandrare, fortsatte vi nu promenaden efter byavägen, den gamla skolvägen, som slingrade sig mjukt i landskapet. Gräset hade nu slagit rot i de gamla kärrspåren och utplånat barnatramp och övriga spår. Vi döpte vägen till ”den gröna stigen”. Vi passerade Stefan Mikaelssons gård, han är nu den enda bosatta i byn och mycket aktiv inom samerörelsen.

Innan vi nådde skolan passerades gamla husgrunder, lämningar från en tid, när människor var verksamma här. Här hade gården "Nygårds" legat, där Isak Johan Pettersson en gång bott. Huset förstördes vid en brand 1946. Vi stannade upp, och här och där i gräset och buskarna kunde vi se fragment av redskap, som för länge sedan övergivits av sina ägare, och nu sakta återgick till naturen.

Och så stod vi alla vid den gamla skolan, stor, grå och tyst. Det var 69 år sedan skolan var en levande skola med barn, stoj och lek, med läxor, räkning och vedeldning. Det nu tysta, ödsliga och mörka skolhuset gav ett deprimerande intryck, därför att det påminde om en tid av liv och rörelse i byn, där barn lekte, där familjerna hade en utkomst och där den sociala gemenskapen var stark i en god livsmiljö. Vi stannade länge vid skolan, begrundande och eftertänksamma.

Skolan i Rödingsträsk

Innan vi började återvandringen, ställde vi stegen mot Nymans, där Eivor Nilsson sommarbor. Där bodde tidigare Johan och Beda Nyman. Johan var jägare, fiskare, fångstman – och morfar till Eivor.

Solen värmden nu skönt och glittrade glatt i Rödingsträsket. Det öppna landskapet vid den röda stugan med gröna ängar och stillhet stämde till glädje och gav intryck av idyll och trivsel. Vi glömde för en stund den gamla skolan, gårdsgrunder och igenvuxna ängar.

Nu var längtan efter kaffe, korv och samvaro vid den öppna elden stor. Snart var alla samlade vid Svens stuga. Kaffe och stekpannor plockades fram och det bjöds på bullar runt om. Agneta Mikaelsson, som ägnat mycket tid till forskning om Rödingsträsk, berättade livfullt om byns liv och leverne.

Plötsligt genljöd nejden av dragspelsmusik. Det var Sven, som på sitt Zerozette-dragspel sittande på bron spelade "Drömmen om Elin" och "Där näckrosen blommar". Det var ett inslag, som ytterligare höjde den redan goda stämningen.

Det var så dags att börja hemfärden. Ordförande Carl-Eric Bergström tackade Sven för en intressant och givande dag. Snart rattade bilarna från Rödingsträsk på den väg, som blev klar 1953 och möjliggjorde för många att flytta från byn.

Sven berättar för Elin och Sixten Sandström

Dagens värd underhåller med dragspelsmusik. Lyssnar gör Inez Vedbring, Carl-Eric Bergström, Maja Enberg och Irma Anderström